

ÇANAKKALE SAVAŞLARININ TÜRK HİKÂYESİNE YANSIMALARI

Prof. Dr. Meral DEMİRYÜREK*

ÖZ: Çanakkale Cephesi ve Savaşları, I. Dünya Savaşı içinde yer alan cephelerden ve savaşlardan sadece biri olmasına rağmen diğer cephelerdeki savaşlara oranla Türk kültür ve tarihinde çok daha önemli izler bırakmıştır. Modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Gelibolu'daki başarılarıyla tanınmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri Çanakkale cephesinde atılmıştır. Çanakkale Savaşları Türk edebiyatını da yakından etkileyerek piyesler, tiyatro eserleri, romanlar ve şiirler yazılmış, Türk edebiyatında zengin bir Çanakkale külliyyâtı oluşmuştur. Bu eserler içinde empati yoluyla okurların kendilerinden bir şeyler bulmaları ve kolay okunmaları açısından hikâyelerin yeri ayrıdır. Nitekim Ömer Seyfettin ve Refik Halit Karay'ın bu türü müstakil bir yazarlık alanı haline getirmeleri sonucunda I. Dünya Savaşı yıllarında yazılan ve yayımlanan hikâyelerin sayısı hızla artmıştır. Bu bildiride Türk edebiyatındaki üç hikâye ustasının (Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ömer Seyfettin ve Ercüment Ekrem Talu) dönemin çeşitli dergilerinde yayımladıkları ve bugüne değin Çanakkale konusu açısından ortak bir zeminde birleştirilip karşılaştırılmalı bir biçimde değerlendirilmeyen hikâyeleri kurgusal metinleri inceleme metotlarıyla ele alınarak Çanakkale Savaşları edebî perspektiften dikkatlere sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ömer Seyfettin, Ercüment Ekrem Talu, Savaş edebiyatı.

The Reflections of the Dardanelles Wars on the Turkish Stories

ABSTRACT: Although the Dardanelles front line and wars were one of the fronts of the World War the first, it has been accepted that it was very important in the Turkish culture and history. Because the Turkish Republic based on the Gallipoli side and wars, in that the founder of the Modern Turkey, Mustafa Kemal Atatürk, acquired renown. There are a lot of

---

* Hitit Üni. Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl.
meraldemiryurek@hitit.edu.tr *Gönderim Tarihi: 15.02.2017 Kabul Tarihi: 22.09.2017*

Turkish literary works concerning the Dardanelles front line and wars, such as dramas, plays, novels and poems and these literary works has made up a comprehensive complete works. In this context, a lot of stories have been written. The aim of this paper is to reveal the stories by Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ömer Seyfettin and Ercüment Ekrem Talu concerning the above mentioned front. It has also been attempted to study the Dardanelles wars from the different point of view, by evaluating these writers' stories.

Key Words: the literature of war, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ömer Seyfettin, Ercüment Ekrem Talu, Turkish literature, Dardanelles front and wars.

Giriş

Toplumda derin izler bırakan siyasal, sosyal ve ekonomik meselelerin sonuçları er veya geç kültürel alanda da etkilerini gösterir. Yansıtma teorileri bağlamında düşünüldüğünde edebiyat kaynağını meydana geldiği devirde ait olduğu milletin yaşadıklarından ve hissettiklerinden alır. Hiçbir sanatçı mensubu bulunduğu cemiyete sırtını dönemez. Bunu yaptığı takdirde ya kamuoyu tarafından yargılanır ve reddedilir ya da ancak sınırlı sayıda okura ulaşabilir. Aydın sorumluluğu taşıyan her yazar veya şair kalemni yeri geldiğinde çoğunluğu ilgilendiren konular için kullanır. Burada önemli olan ince ayrıntı ise edebiyatın estetik unsurlarından taviz vermemektir. Bir fikri savunmak üzere yazılan eserler sadece o dönemde belirli bir amaca hizmet etmekle yetinirlerse çağlarının ilerisine gidemezler. Ancak entelektüel kimlik toplumsal meselelere duyarlı olmayı gerektirir. Nitekim tarihimize bakıldığında bu durumun birçok örneklerine rastlanır. Yakın tarihte Çanakkale Savaşları gerek siyasal anlamdaki kötü gidişatı durdurup lehimize çeviren yapısı gerekse sosyal ve kültürel hayatımızda meydana getirdiği olumlu havayla ayrı ve özel bir yere sahiptir.

Almanya 3 Ağustos 1914'te Fransa'ya savaş ilan eder, 27 Ağustos'ta Alman ordusu Paris üzerine yürümeye başlar ve 31 Ağustos'ta Fransız Hükümeti Paris'i bırakıp Bordo'ya kaçır. Her yerde Almanların zafer elde ettikleri sanılırken 5-10 Eylül günlerinde Almanlar bir yenilgiye uğrayarak geri çekilirler. O sırada Sofya ataşemiliteri bulunan Mustafa Kemal Paşa, Dr. Tevfik Rüştü (Aras) Bey'e gönderdiği mektupta, savaşın uzun süreceğini ve ona girmekte acele edilmemesi gerektiğini büyük bir basiret örneği göstererek gerekçeleriyle birlikte yazar. Dr. Nazım, Talat Paşa gibi İttihat ve Terakki genel merkezi üyeleri ona hak verdikleri halde birkaç ay sonra Osmanlı Devleti savaşa katılır. O dönemin Alman başbakanı Bethmann'ın Hollveg anılarında, Marn yenilgisinden sonra Savaş'ı kazanamayacaklarını anladıklarını ancak hem kendileri için savaşacak kuvvetler bulmak hem de Savaş'ı devam ettirerek şanslarını denemek istediklerinden müttefik avın-

dan vazgeçemediklerini Türkiye ve Bulgaristan'ı müttefikleri olarak kazanmanın çarelerini aradıklarını ve bulduklarını yazar. Mustafa Kemal Paşa'nın görüşleri ve Bethmann'ın anılarındaki ayrıntılar, Osmanlı Hükümeti'nin çok kolay bir biçimde “yanıltıldığını” göstermektedir. Osmanlı Devleti 29 Ekim 1914'te savaşa girdikten çok kısa bir süre sonra Almanlar'ın Ruslar üzerine yürüme isteği ile karşılaşmış ve Enver Paşa'nın yanlış tutumu yüzünden ilk yıkımını Sarıkamış'ta yaşamıştır (Bayur, 1997: 66-70).

Çanakkale savaşının başlamasına sebep olan olay ise Almanya'nın Goeben ve Breslau adlı iki kruvazörünün İngiliz donanmasından kaçarak İstanbul'a sığınması üzerinedir. Osmanlı İmparatorluğu tarafından Yavuz ve Midilli adı verilen harp gemileri Çanakkale Boğazı'ndan içeri girerek İngiliz donanmasının takibinden kurtulmuştur. Çanakkale'nin İngilizler tarafından işgali meselesi bu andan itibaren konuşulmaya başlanmış (25 Kasım 1914) ve Churchill İngiliz harp meclisinde bu konuyu ortaya atmıştır. Çanakkale Boğazı İngilizler tarafından işgal olduğu takdirde kendilerine birçok menfaatlerin sağlanacağı gibi, Boğazı müdafaa ile uğraşan Türkleri de Mısır'a taarruzdan alıkoyabileceğini belirtir. Bu sebeple İngilizler ilk olarak Limni Adası'ndaki Mondros Limanı'nı işgal ederek üs olarak kullanmaya başlarlar. Osmanlılar da savunma tedbirlerini arttırarak 5. Ordu adı altında yeni bir kuvveti Gelibolu bölgesinde toplarlar. Bu orduya ilave olarak 30. 000 kişilik bir başka ordu da İstanbul'da her an Çanakkale'ye sevk edilecek şekilde hazır hale getirildi. Nakliyyeyi sağlayacak deniz vasıtaları İstanbul ve Marmara limanlarında emre amadedirler (Türk Havacılık Tarihi 1951: 25-26).

Çanakkale Muharebeleri 18 Mart 1915- 6 Şubat 1916 tarihleri arasında önce denizden başlamış, daha sonra kara savaşlarıyla devam etmiştir. İngiliz ve Fransız çıkarma kuvvetleri her ne kadar Seddülbahir ve Arıburnu sahillerinde köprübaşları oluşturmayı başardılarsa da Osmanlı kuvvetlerinin inatçı savunmaları ve zaman zaman giriştikleri karşı taarruzlar sonucunda Gelibolu Yarımadası'nı işgalde başarılı olamamışlardır. Bunun üzerine sahildeki kuvvetler takviye edilmek için Arıburnu'nun kuzeyinde Suvla Koyu'na 6 Ağustos 1915 tarihinde yeni kuvvetlerle bir üçüncü çıkarma yapılmıştır. Ancak 9 Ağustos'ta Kurmay Albay Mustafa Kemal'in Birinci Anafartalar Muharebesi olarak bilinen karşı taarruzunda İngiliz Komutanlığı ihtiyat tümenini ateş hattına sürerek sahilde tutunmayı ancak başarabilmiştir. Mustafa Kemal ertesini gün Kocaçimentepe – Conk Bayırı hattında yeni bir karşı taarruz gerçekleştirmiş, bu hattaki Anzak birliklerini de geri atmıştır. İngiliz ve Anzak kuvvetlerinin İkinci Anafartalar Muharebesi olarak bilinen genel taarruzları ise Osmanlı savunmasını aşamamıştır.

Tüm bu gelişmelerin sonrasında İngiliz, Anzak ve Fransız kuvvetleri Gelibolu Yarımadasını 1915 yılı Aralık ayı içinde tahliye etmiştir.

Savaş meydanlarındaki birçok yenilginin ardından Çanakkale’de elde edilen zafer, toplumun bütün katmanlarında büyük bir sevinçle karşılanarak ileriki yıllarda kazanılacak Kurtuluş Savaşı’na ışık tutmuştur.

Türk Edebiyatında Çanakkale Savaşları

Savaş, göç, deprem gibi toplumun çoğunluğunu derinden etkileyen olaylara dair dışavurumları, sanatın çeşitli dallarında farklı biçimlerde görmek mümkündür. Sanatçı duyarlılığı, hayatın gerçeğine genellikle kayıtsız kalmaz ve estetikten ödün vermeden gözlemlerini sanatsal zemine taşır. Bu bağlamda edebiyatın yeri önemlidir.

Edebi eserlerde tarihi olayların işlenmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Yaşanan devre tanıklık etmiş olan edebi eserin, estetik yönünün yanında bir de geçmişi ölümsüzleştirme ve insanların belleğinde kalıcılık yaratma özelliği vardır (Doğan-Ergün, 2015: 55).

Nitekim Balkan Savaşları gibi Çanakkale Savaşları da Türk edebiyatına sığacağı sığacağına yansımış, devrin şair ve yazarları tarafından çeşitli eserler yazılmıştır. Edebiyatın hayatın bir yansıması, yaşananların sanatkârane bir biçimde ifadesi olması hasebiyle “*edebiyat kadar hiçbir şey Harb-i Umumi denilen cihanî ve içtimaî afetten mütehasis ve muzdarip olamamış*”tır (Kestelli, 1922: 355). Ancak Türk savaş edebiyatının yeterince gelişmediği yönündeki yaygın kanaati hatırd tutmakta da yarar vardır. Çanakkale Savaşları sırasında cepheden iyi haberlerin gelmemesi bir faktör olarak yazılmakla birlikte, hükümetin gerekli tedbiri alarak ressam, bestekâr, şair ve yazarlardan oluşan bir heyeti cepheyi yerinde görmek üzere bir program düzenlemesi önemlidir. 1915 yılının Haziran ayında birer davet yazısı alan isimlerden Tevfik Fikret ve Müfit Ratip sağlıkları elvermediği için Çanakkale’ye gidemezler. Tevfik Fikret, baştan olumsuz cevap vermek zorunda kalırken Müfit Ratip, yolda rahatsızlanarak geri döner. Temmuz 1915’te cepheye giderek savaş mahallini ziyaret eden edebî heyetteki isimler şunlardır: 1. Ağaoğlu Ahmet, 2. Ali Canip, 3. Enis Behiç, 4. Hakkı Süha, 5. Hamdullah Suphi, 6. Hıfzı Tevfik, 7. Mehmet Emin, 8. Muhiddin, 9. Orhan Seyfi, 10. Ömer Seyfettin, 11. Celal Sahir, 12. Selahattin, 13. Yusuf Razi, 14. İbrahim Alaeddin, 15. Nazmi Ziya, 16. Çallı İbrahim, 17. Ahmet Yekta. Toplam 17 kişiden oluşan edebî heyetin cephe-
deki mihmandarlığını Erkanıharb Binbaşısı Edib ve Yüzbaşı Hulusi Beyler yaparlar. Olası sağlık problemleriyle ilgilenmek üzere Dr. Fikri Bey yanlarındadır (Ayvazoğlu, 2014: 12). Ordunun gösterdiği başarıyı kamuoyuyla paylaşmak ve Arapların Osmanlıya olan desteğini yeniden canlandırmak adına cepheye bir de ilmî heyet gönderilmiştir. Suriye, Filistin ve Lübnan’dan seçilerek Çanakkale Cephesi’ne gitmeleri sağlanan ilmî

heyetin mihmandarlığını Uryanizâde Ali Vahid Efendi yapmıştır. Uryanizâde, 18-23 Ekim 1915 tarihleri arasında gerçekleşen seyahat sırasındaki duygu ve düşüncelerini yazıya geçirerek kitaplaştırmıştır. *Çanakkale Cephesi'nde Duyup Düşündüklerim* adını taşıyan 39 sayfalık kitapta anıların tamamının kayda geçirilişinde son tarih olarak 25 Aralık 1915 (12 Kânûn-ı evvel 1331) dikkat çekmektedir (Uryanizâde, 1333-34: 1). Cepheyi ziyaret edenlerin izlenimlerini çeşitli eserlerle edebiyat ve sanat bağlamında sergiledikleri görülür. Verilen eserlerin sayısı ve etkisi beklenen düzeyde olmaz. Savaşın devam etmesi ve alınan olumsuz sonuçlar, edebiyata duyulan ihtiyacı artırır. Bu sebeple, Ziya Gökalp'in çabalarıyla 1917 yılında haftalık dergi olarak yayın hayatına başlayan *Yeni Mecmua*, Çanakkale Savaşları üzerine özel bir sayı yayımlar. I. Dünya Savaşı'nın seyri Osmanlı İmparatorluğu açısından kötüye gittiği 1918 yılında halkın ve askerinin artık dayanacak gücü kalmamıştır. Ülke ekonomik açıdan da çok kötü durumdadır. Bu olumsuzluk savaş şartlarını kendi lehlerine kullanarak karaborsacılık gibi gayrimeşru yollardan hızla zenginleşen ve adına harp zengini denilen yeni bir zümre türemiştir (Demiryürek, 2015: 498). İşte bütün bu karamsar havayı dağıtmak, Çanakkale'de ulaşılan başarıyı hatırlatarak toplumu şevk ve gayrete getirmek için *Yeni Mecmua* harekete geçer. Amaç, milletin ve ordunun gösterdiği kahramanlık ve fedakârlığı gözler önüne serip hep hatırdaki tutarak ihtiyaç duyulan propagandayı yapabilmektir. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına (1918) gelindiğinde genel durum, cephelede ardı ardına yenilgilerin alınması nedeniyle moral bozucudur. Halkın cepheyi insan gücü olarak desteklemekteki zorlukları, ekonominin iflas etmesiyle perçinlenir. İşte bu atmosfer içinde Çanakkale'de kazanılan iyimserlik havasının tazelenmesine ihtiyaç vardır. *Yeni Mecmua* hazırlayacağı hatıra özel sayısı o duyguyu toplum nazarında yeniden canlandırmak ister. 1917 yılı sonlarında başlayan hazırlıklar, Mayıs 1918'e kadar devam eder. *Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı*, genel olarak düşmanın teçhizat ve teknik yönünden üstünlüğüne rağmen Türk ordusunun kazandığı zaferin, milletin fedakârlığı, inancı ve manevî gücü sayesinde olduğu vurgulanır (Yeni Mecmua, 2006: 9-11).

Çanakkale Savaşları, Türk edebiyatında kısa sürede yansımalarını bulmuş ve konuyla ilgili yayınlar yapılmıştır. Tür bağlamında bakıldığında Çanakkale konulu eserlerin şiir, hikâye, tiyatro, günlük, hatıra, roman, mektup, makale ve mülakat türlerinde yazıldığı görülür. Şiirler arasında ilk akla gelen Mehmet Akif Ersoy'un *Çanakkale Şehitlerine* şiiridir. “Çanakkale Savaşları üzerine yazılmış şiirlerin bütününe bakıldığında vatan, millet, bayrak, İstanbul sevgisi, zafer için Allah'a dua ve şükran, manevî güç, cephe gerisine özlem, askerinin yiğitlik ve kahramanlığı, şehitlik arzusu, düşmana karşı öfke, kin ve nefret gibi duyguların işlendiği görülür” (Ül-

gen, 2013: 350). Toplu çalışma olarak *Yeni Mecmua*'nın hazırladığı Çanakkale özel sayısı hemen hatırlanır. Ayrıca devrin gazete ve dergilerinde konuyla ilgili farklı türlerde eserlerin yayımlandığı son yıllarda yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Bu makalede özellikle hikâyeler üzerinde durulacaktır. Yapılan tasnifler sonucunda 1914-1918 yılları arasında I. Dünya Savaşı için yazılan hikâyelerin sayısının fazla olmadığı tespit edilmiştir. Aynı sonuç, roman için de geçerlidir. Bunun sebebi, cephelerden gelen haberlerin genel olarak olumsuz oluşuna bağlanır. Bu görüşe, kurgu dünyasının ihtiyaç duyduğu gerçeklik duygusunun İstanbul'da yaşayan yazarlar tarafından yeterince ve sığağı sığağına hissedilememiş olması, bir başka deyişle gözleme dayalı birikimin yazma edimini harekete geçirecek kadar güçlenmemesi eklenebilir. Devrin roman hikâye yazarları için kaynaklar sınırlıdır. Gazetelere yansıyan genel haberler dışında, ancak çevrelerinde tesadüfen rastladıkları gerçek hayat hikâyelerinden yararlanabilirler. Bunun dışında büyük oranda hayal güçlerine başvurmak durumundadırlar. Yetkililerce edebî heyet oluşturularak cephenin ziyaret ettirilmesinin sebeplerinden biri budur. Nitekim yapılan çalışmalarla devrin gazete ve dergilerinin (*Tanin, Sabah, İctihad, İkdam, Donanma, Talebe Defteri, Yeni Mecmua, Türk Yurdu...*) taranması sonucunda hikâye sayısı 37'ye ulaşmıştır. Bunlardan 15'i Çanakkale ile ilgilidir (Ceyhan, 2007: 18). Çanakkale konulu hikâyeler şunlardır: "Ahmet Bin Hamud" (Recaizâde Ercümen Ekrem), "Bir Gazinin Hatıratı" (İsimsiz), "Mehmet Onbaşı" (E. T.), "Son Tebessüm" (Enis Tahsin), "Şehit Validesi" (Enis Tahsin), "Türk'ün Gazası" (Fazıl Turgut), "Çanakkale'den Sonra" (Ömer Seyfettin), "Müjde" (Ömer Seyfettin), "Küçük Zabit" (Yakup Kadri), "Sümbül Kokusu" (Ahmet Hikmet), "İki Lalenin Hikâyesi" (Hüseyin Ragıb), "Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı" (Emine Semiha), "Mustafa'nın Hilesi" (F. Celaleddin), "Bir Azizlik" (Akil Koyuncu) ve "Anlamak İçin" (Aziz Hüdayi). Hikâyelerin sayısı elbette kesin değildir. Basın kaynakları taranırken yeni hikâyelere rastlama olasılığı her zaman mevcuttur. Nitekim *Çanakkale Savaşı Hikâyeleri* adlı kitaptaki Çanakkale Savaşı ile ilgili hikâyelerin toplam sayısı 26 olup bunlardan 11'i Ceyhan tarafından tespit edilenlerle aynıdır. Anar, 15 yeni hikâye ilave etmiştir. Sayıyı arttıran hikâyeler ve yazarları sırasıyla şöyledir: "Düşmana İpucu Veren Eşşekler" (Fahri Celal), "Bir Çocuk: Aleko" (Ömer Seyfettin), "Çimentepe'de" (Süleyman Nazif), "Mehmetçik" (Reşat Nuri), "Çanakkale'ye Gelirken" (Satı), "Burmali Apolet" (Kenan Hulusi), "Işıldak'ın Rüyası" (Halide Edip), "Türk Anası Ne Düşünüyor?" (yazarı belli değil), "Siperde İlk Gecem" (yazarı belli değil), "Kanlısirt'ta Mitralyöz" (yazarı belli değil), "Arıburnu'nda, Dönüş" (Rabbani Fehmi), "Savaş Yarası" (Muhittin Nalbantoğlu), "Rıza Bey'in Hatıra Defteri'nden" (Rabbani Fehmi), "Bedeli Çanakkale'de Ödenmiştir" (İsmail Bilgin) (Anar, 2007: 7-8). Araştırmalar sonucunda

okuyucuya ulaştırılan Çanakkale Savaşı konulu hikâyelerin toplam sayısı 30'a yaklaşmaktadır. Bu hikâyelerin bazıları devrin ünlü yazarlarından Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet (Müftüoğlu), Yakup Kadri gibi isimler tarafından yazılmıştır. Bununla birlikte Enis Tahsin, Fazıl Turgut, Hüseyin Ragıb gibi edebiyat tarihinde kalıcı izler bırakamamış isimlere de rastlanır. Her iki gruptaki yazarlar içinde, cepheyi görenler olduğu kadar görmeyenler de vardır. Nitekim bu makalede söz konusu edilen üç hikâyeden ikisinin yazarı (Ahmet Hikmet, Ercüment Ekrem) cepheyi ziyaret etmemiştir. Üçüncü isim olan Ömer Seyfettin ise edebî heyet içinde yer almıştır. Dolayısıyla cepheyi görüp görmemek konuyla ilgili eser vermede önemli bir rol oynamamıştır. Savaşın acılarını hisseden ve empati kurabilen yazarlar, sosyal sorumluluk duygusunun da bir sonucu olarak kalemlerini savaşın yaşattıklarını anlatmak için kullanmışlardır.

Çanakkale Savaşları üzerine çeşitli romanlar yazılmış olmakla birlikte, sayıları hikâyelere göre çok daha azdır. *Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri* başlıklı kitapta, Çanakkale konusunun Türk romanında ihmal edildiğinden şikâyet edilir ve yazar çalışması için ancak 10 roman bulabildiğinden söz eder. Mat, *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* (Buket Uzuner), *Çanakkale'ye Gidenler* (İsmail Bilgin), *Gelibolu- Yenilmezlerin Yenildiği Yer* (İsmail Bilgin), *Tarihe Sığmayan Destan- Çanakkale* (Mehmet Kaplan), *Çanakkale Mahşeri* (Mehmet Niyazi), *Ve Çanakkale- Geldiler* (Mustafa Necati Sepetçioğlu), *Ve Çanakkale- Gördüler* (Mustafa Necati Sepetçioğlu), *Ve Çanakkale- Döndüler* (Mustafa Necati Sepetçioğlu), *Zulüm Dağları Aşar- Çanakkale İçinde* (Rahmi Özen), *Şafakta Yanan Mumlar* (Serpil Ural), *Çanakkale'de Çocuklar Da Savaştı* (Sevinç-Salim Koçak) ve *Çanakkale Askerine Rütbe Geremez* (Sezen Özol) romanlarını tahlil etmiştir (Mat, 2007: 7-8). Hakikaten şiire nazaran roman ve hikâye sahalarında Çanakkale Muharebelerinin edebiyata yansımada dikkat çekici bir sınırlılık vardır. Trablusgarp ve Balkan yenilgilerinden sonra Osmanlı- Türk toplumu için büyük bir motivasyon sağlayan, uzun bir aradan sonra iyimserlik yaratan Çanakkale zaferine dair çok daha fazla sayıda eserin yazılmamış olmasına hayıflanmamak mümkün değildir. Bu anlamda, *Harp Mecmuası*'nın 1915 yılında yazar, ressam ve müzisyenlerden oluşan bir grubu, savaşla ilgili yayın yapmalarını teşvik etmek için Çanakkale cephesini ziyarete davet etmesinin önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır (Köroğlu, 2004: 194-195).

Bir Savaş Üç Hikâye

Bu çalışmada yukarıda adı geçen hikâyelerden Ercüment Ekrem (Talu)'in "Ahmet Bin Hamud" (1915), Ömer Seyfettin'in "Çanakkale'den Sonra" (1917) ve Ahmet Hikmet (Müftüoğlu)'in "Sümbül Kokusu" (1918)

hikâyeleri karşılaştırmalı olarak ele alınarak verdikleri mesajlar, savaş edebiyatı içindeki yerleri, aralarındaki farklılıklar ve benzerlikler bağlamında ele alınacak ve savaş edebiyatına dair tespitlerde bulunulacaktır.

Ahmet bin Hamud: Rezaizâde Mahmut Ekrem'in oğlu olan Ercüment Ekrem Talu (1886-1956) eserlerinin geneline bakıldığında Ahmet Mithat Efendi ve Hüseyin Rahmi ekolünden gelen yerli renk gerçekçiliğini Cumhuriyet yıllarında sürdüren bir yazardır. Onun eserlerinde konu, dil ve üslup açısından modern ve gelenekselin birleştiği görülür.

Ercüment Ekrem'in "Ahmet bin Hamud" adlı hikâyesi ilk kez 16 Temmuz 1915 tarihinde *Donanma* mecmuasında "küçük hikâye" olarak yayımlanır (Rezaizâde Ercüment Ekrem, 1915: 888-890). Çanakkale muharebelerinin henüz devam ettiği ve sıcak savaşın yaşandığı bir dönemde yazarın konuyu ele alması ve farklı bir bakış açısıyla işlemei önemlidir. "Ahmet bin Hamud" adından da kolayca anlaşılacağı üzere Afrika'dan sömürgeci devletlerin savaşmak üzere asker toplaması ve kendi menfaatleri için onları kullanması gerçeği üzerine kuruludur. Fransız ve İngilizlerin Çanakkale'de başvurduğu bir yöntem olarak sömürgelerinden para karşılığında ya da türlü propagandalar aracılığıyla asker toplama anlayışı farklı din, dil ve ırktan insanları aynı cephede bir araya getirmiştir. Nitekim hikâyenin merkezindeki kahraman Ahmet bin Hamud, Afrika'nın Dahoma köyünde yaşayan 25 yaşında bir Müslümandır. Bütün bildikleri dine aittir. Gittiği camideki molla "[...] uzakta pek uzakta güneşin doğduğu yerlerde bir İslâm memleketi olduğunu bu memleketin mukadderatına hâkim olan emirin vekil-i Resûl bulunduğunu öğrenmişti. Saf ruhunun saatlerce, hatta günlerce süren istiğrakında hep bu uzak memleketi, hep peygamberinin vekili olan zâtı düşünürdü. Fakat o diyara nasıl, nereden gidilir, o halife-i Resul nasıl ziyaret edilir, zavallı aklı ermezdi" der (*Rezaizâde Ercüment Ekrem, 1915: 888*). Bu cümleler hikâyedeki imayı işaret etmekte, bir başka deyişle ilerleyen satırlarda metnin yapısının nasıl şekilleneceğine dair ipucu vermektedir. Olay hikâyelerinde düğüm adıyla nitelendirilen safha yine söz konusu satırlar aracılığıyla ortaya konmaktadır. Ahmet bin Hamud'un en büyük arzusu peygamberin vekilini yani halifeyi görmek, onun yaşadığı topraklara gidebilmektir. Cahil bir köylü olan Ahmet bin Hamud'un isteği gerçekleşir, ancak bu hayali hiçbir şekilde tahmin edilmeyecek sonuçlar doğurur. Bir gün, ülkesi Fransızların sömürgesi olduğundan, itaat etmediği takdirde başının kesileceği tehdidiyle askere çağrılır. Şalvar, yelek, fes ve yemeniden oluşan bir kıyafetle tüfek verilerek "uzakta, denizin öbür taraflarında muharebeye" (Rezaizâde Ercüment Ekrem, 1915: 888) gidecekleri söylenir. "Orada düşman öldürülecek, bol bol ganaim, para, boncuk, elmas, esvab, tüfenk alınacak, hazineler istishab edilecek,

memleketler gezilecek, sonra da bihakkın yararlık göstermiş olanlar av-dette zabıt, muhtar olacaklar” (Recaizâde Ercüment Ekrem 1915: 888) gibi türlü yalanlarla kandırılarak Çanakkale'ye getirilirler. Ahmet bin Hamud da Afrikalı askerlerden biri olarak kendini cephede, savaşın ortasında bulur. Hikâyenin entrik unsurlarından ikincisi daha büyük ve daha ikna edici olmakla birlikte trajiktir. Çünkü Ahmet bin Hamud ve onun gibi Müslüman zencilere söylenen bir yalan vardır:

[...] siz ehl-i İslâmınız, gittiğiniz memleket de İslâm hilâfetinin merkezidir. Bugün Fransa hükümetinin dostu olan halife-i İslam'ın gerek kendi gerekse makamı tehlikede bulunuyor. Birtakım kâfirler onun memleketini istila ettiler. İmdatına bizi çağırды, kurtarmaya gidiyoruz. Göreyim sizi! (Ekrem, 1915: 888-889)

Böylesi yalanlar söylenerek onların Çanakkale'ye Osmanlı İmparatorluğuna karşı değil de yanında savaşmaya gittiklerini sanmaları sağlanır. Fransızların kandırdıkları Ahmet bin Hamud sevinç içinde kendilerine yalan söyleyen askerlerin ellerini öperek teşekkür eder. Hikâyenin son kısmı Çanakkale önlerinde geçer. Karaya otuz gemiden ancak beş tanesi asker çıkarabilir. Ahmet bin Hamud kurtulanlar arasındadır ve ölürse şehit olacağı inancıyla korkusuzca savaşır. Hikâyenin düğümünün çözüme kavuşmaya başladığı bölüm, Ahmet bin Hamud'un ezan sesi duymasından itibaren. Dikkatle dinlediği akşam ezanının gündüz savaştıkları karşı cepheden geldiğini fark edince, Fransız askerinin yalan söylediğini anlar. Ahmet bin Hamud'un nazarında din kardeşleriyle savaşmış olmak, halifenin askerlerine kurşun sıkmak cinayettir. Nitekim o, intikamını siperdeki Fransız askerlerinin üzerine rastgele ateş edip onların en azından yarısını öldürerek alır. Hikâyenin sonuç bölümünde Ahmet bin Hamud, halifenin ordusuna katılmak ister, ancak yol bilmediği için kaybolacağını düşünür ve Fransız askerlerinin eliyle ölmektense intihar etmeyi seçer ve belindeki kasaturayı göğsüne saplayarak ruhunu teslim eder.

Çanakkale'den Sonra: Ömer Seyfettin (1884-1920) Millî Edebiyat döneminin ve Türk edebiyatında olay hikâyeciliğinin en güçlü temsilcilerindendir. Sadece 36 yıl süren kısa hayatı boyunca Türkçenin sadeleşmesi ve yerli bir edebiyat anlayışının kökleşmesi için uğraş veren yazar, hikâye türünün değer kazanmasında da önemli bir yere sahiptir.

Ömer Seyfettin'in "Çanakkale'den Sonra" adını taşıyan hikâyesi ilk kez *Yeni Mecma*'da 16 Ağustos 1917 tarihinde "hikâye" başlığı altında yayımlanır (Ömer Seyfettin, 1917: 119-120). Hikâyenin adından da anlaşılacağı üzere Çanakkale muharebelerinden hemen sonra yayımlanan eser, cephede yaşananları değil de cephe gerisini anlatmasıyla farklılaşır. III. teklik şahıs anlatıcının hareket, duygu, düşünce ve ruh halini yansıttığı

kahraman, adı belirtilmeden özellikleri verilen orta yaşlı bir erkektir. Hikâyenin asıl kahramanı olan bu bey, yaşı kırk beşi geçkin, gayet iyi bir eğitim almasına rağmen herhangi bir işte çalışmayan, hayatta kalmak için zaruri ihtiyaçlarını karşılamanın dışında bir çaba sarf etmeyen karamsar biridir. Babasından kalan küçük bir gelirle geçimini temin eder. Onun hayata tutunamamasının temelinde yatan, okudukça ümidini kaybetmesine sebep olan aidiyet duygusunun yokluğudur. Kahramanın ruh halini anlatıcı şöyle özetler:

Kendisinin bir milliyeti yoktu; bir içtimaiyeti yoktu. Yalnız, hararetini hissedemediği, lisanından ve duasından bir şey anlamadığı müphem bir dini vardı. Mabedinde ulviyet duymuyor, önünde derin bir ezeliyet görmüyor, semasında ilahî bir mefkûrenin nihayetsizliklerine dalamıyor, siyah toprağın üzerinde tıpkı bir hayvan gibi, bir fert gibi kalıyordu.

Bir hayvan gibi...

Halbuki o milliyetiyle, diniyle, mabedinin ulviyetiyle, içtimaiyyetinin ezeliyetiyle, mefkuresinin nihayetsizliğiyle bir insan, ahlâkî ve manevî bir insan olmak isterdi: Muhiti arzu ve temayüllerini ansızın eriten bir çöl, bir sahra, bir ademdi, “güzel, iyi ve ulvi” yoktu. Sanat diye biçimsiz hendesi çizgilerden kabuslar, edebiyat diye Arapça, Acemce mânâsız ve mücerret terkipler yapılıyor, milliyet inkâr ediliyor, mazi karikatürleştiriliyor, istikbal bir duman halinde tasavvur olunuyordu (Ömer Seyfettin, 1917: 119).

Bu satırlardan da anlaşıldığı üzere hikâyenin kahramanı ülkenin içinde bulunduğu şartlardan dolayı bütün inancını yitirmiştir. Onun millî ve dinî duygularını dahi sarsan karamsarlığının kökeninde toplumda gözlemlediği değerlerin yitimi ve siyasetteki yanlış uygulamalar yatmaktadır. Siyasi, sosyal ve kültürel açıdan ülkenin içinde bulunduğu durumu hiç iç açıcı bulmayan kahraman, II. Meşrutiyet’in ilanıya umuda kapılır, ancak kısa sürede değişen bir şey olmadığını hatta “kendini idare edemeyen bir milletin sarsaklığını görerek daha ziyade” (Ömer Seyfettin, 1917: 119) karamsarlığa kapılır ve geleceğe dair kaygıları iyice artar. Umumi Harp ilan edilince köşesinde bir kez daha kıvranan kahraman “şuurunu kaybetmiş bir milletin esirliğini görmemek için, kendini öldürmeye karar” (Ömer Seyfettin, 1917: 120) verir. Ancak İngiliz ve Fransız saldırılarının püskürtülmesi ve Çanakkale’nin geçilememesi onda bir mucize etkisi yaratır. Bir yıl boyunca sürekli zafer haberleri gelir; yenilmez sanılan İngiliz, Fransız ve Rus kuvvetleri dize getirilir. “Ah, hakikati idrak etmiş bir kahraman çıksa” diye hayıflanılan kahraman, Çanakkale’de büyük başarı elde edilmesi üzerine ümidini kestiği Türk milletine inancını tazeler. Hikâyenin bitiminde 15-20

yıl sonra adeta tekrar hayata dönen kahramanın yaşantısına çekidüzen verdiği, tekrar yaşama sevinciyle dolduğu, hatta evlenip çocuk sahip olduğu görülür. Kızına “Mefkûre” adını vermesi ise çok manidardır. Hikâyenin giriş (serim) bölümünde mefkûresini, bir başka deyişle ülküsünü, idealini kaybetmiş biri olarak anlatılan kahraman, Çanakkale’den sonra bütün inanç ve ülkülerine yeniden kavuşurarak ülkesine, milletine, dinine olan bağlılığı ve sevgisi yeniden can bulur. Onun dünyaya gelen kızı bu iyimser ve mutlu günlerin müjdeleyicisi ve başlangıcıdır. Bu anlayış, bugün dahi aynı özelliği sürdürmektedir. “Çanakkale ruhu” Türk millî mücadelesinin de temeli sayılmaya devam ediliyor. Yeni Mecmua özel sayısındaki *Çanakkale’ye Düşman Donanmasının Saldırıları* başlıklı yazısında Emin Âlî, şu tespitte bulunur:

Bazı tarihî ve önemli olaylar vardır ki bunlarla bizim aramızdaki görüş mesafesi zaman geçerek uzadıkça onu bütün incelikleriyle görmeye ve hayretle karşılamaya başlarız. Çanakkale savaşları da o olaylardan birini oluşturur. Bunu, bizlerin daha iyi görmesi ve bütün büyüklüğü ve dehşetiyle kavrayabilmesi için hem epeyce bir zamanın geçmesi hem de uzak ülkelerden, tarafsız ağız-lardan işitilip dinlenmesi (Çavlı, 2006: 17) gerekir.

Bu tespitler hakikaten doğrudur, Çanakkale yıllar yıllar sonra dahi önemini hissettirmeye devam etmekte ve sürekli yeni çalışmalar yapılmaktadır.

Sümbül Kokusu: Ahmet Hikmet Müftüoğlu (1870-1927), Servet-i Fünun döneminde yazmaya başladığı hikâyeleri ve *Gönül Hanım* adlı romanıyla Millî Edebiyat’ın öncülüğünü yapmış biridir. *Çağlayanlar* adlı kitabındaki hikâyeler yapı, dil ve anlatım özellikleriyle Türk hikâyeciliğinde önemli bir yere sahiptir. Ahmet Hikmet, yazarlığının yanı sıra öğretmenlik yapmış, ayrıca dışişlerinde görev almış bir diplomattır. Nitekim “Sümbül Kokusu” adlı hikâyesinde mekânın Budapeşte olması, tesadüf veya hayal ürünü değildir. Yazar I. Dünya Savaşı yıllarında Peşte başşehbenderi (Fevziye Abdullah, Erişim tarihi: 7. 11. 2014) olarak görev yapmış, Türk-Macar ilişkilerinin canlandırılmasında rol oynamıştır.

Ahmet Hikmet’in “Sümbül Kokusu” adlı hikâyesi ilk kez *Yeni Mecmua*’nın Çanakkale özel sayısında yayımlanmıştır (Ahmet Hikmet 1915: 32-33). Hikâyenin sonundaki 3 Şubat 1918 (3 Şubat 1334) tarihi eserin yazılış zamanını tam olarak öğrenmemizi sağlamaktadır. Ancak *Yeni Mecmua*’nın Çanakkale anısına hazırladığı sayının künye bilgilerinde sembolik anlam taşıması için 1331 yılı yazılmıştır.

“Sümbül Kokusu”nda III. teklik şahıs anlatıcının aracılığıyla hikâyenin asıl kahramanı olan Hüseyin Arif’in duygu ve düşünceleri anlatılır. Budapeşte Darülfünunu’nda öğrenci olan Hüseyin Arif, gazetelerde Çanakkale’ye dair haberleri okudukça ülkesi için endişelenir ve büyük bir üzüntüye kapılır; çünkü İstanbul, Berlin ve Londra’dan gelen telgraflara yer veren gazeteler, İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin ilerlediğini yazmaktadır. Okuduğu her satırla yüreği yanan Hüseyin Arif, vatanını düşünür. Bütün camileriyle, saraylarıyla, mavi göğü ve deniziyle İstanbul zihninde canlanır. Ona göre “*İslam’ın gözü, Türk’ün kalbi olan bu, renk ve nur durağı memleket pek temiz, pek mamur, pek güzeldi. Onun yıkık duvarları, Avrupa’nın dargın sisler, durgun isler altındaki kaba, kirli, kara, matemli kâşanelerinden daha mütebessimdir...*” (Ahmet Hikmet, 1915: 32) Yüreğinin derinliklerinden gelen acıyla dolup taşan Hüseyin Arif şöyle haykırır: “[...] *karanlık yürekli, karanlık fikirli zebaniler memleketimizi o renk ve nur durağı memleketimizi çiğnemesin... -Allah, Ey İslâm’ın Allah’ı, çiğnemesin, çiğnetme!*” (Ahmet Hikmet, 1915: 32)

Hüseyin Arif, uzakta olduğu yurdu için o kadar üzülür ki, en sonunda intihar etmeye karar verir. Fakat ev sahibinin ona hediye ettiği bir saksı sümbül çiçeği hem onun hayatını kurtarır hem çözüm yolu gösterir hem de hikâyenin düğüm bölümünü oluşturur. O esnada Hüseyin Arif ziyaretine gelen arkadaşı Mehmet Siyavuş’a da çiçeği koklatarak ne koktuğunu sorar. Aldığı cevap hikâyedeki önemli metin halkalarından biridir. Mehmet Siyavuş tıpkı arkadaşı Hüseyin Arif gibi sümbül kokusunu İstanbul’la özdeşleştirir: Sümbül, İstanbul kokmaktadır! Budapeşte’deki iki kahramanın koku hafızası onları bir anda İstanbul’a götürür. Mehmet Siyavuş hatırladıklarını şöyle tasvir eder:

Hani mart içinde, nisan, mayısta köprü başında, sokak köşelerinde geniş işportalar, kola takılan ince uzun sepetler içinde lâleler, zerrinler, şebboylar, menekşeler, “bahariye kokuları” diye bağırın kara yağız bıçkın kıyafetli satıcıların önünde demet demet saçılan bu râyihalar... Beşiktaş’ın Eyüp’ün fulya tarlaları... kokuları... ruhani bir medeniyet, kudsi bir nezaket kokuları.

Ah! Vatan kokuları, güneşi böyle, göğü böyle kokar değil mi? Viranesi böyle, mamuresi böyle kokar. Sarayı böyle, kulübesi böyle kokar değil mi? Fakat bu mübarek bağçe elimizden gidiyor. İstanbul’u kaybediyoruz (Ahmet Hikmet, 1915: 33).

Bir saksı sümbül çiçeği iki arkadaşın zaten yaralı olan gönüllerini iyice coşturur ve İstanbul’un elden gidiyor olmasını bir türlü içlerine sindiremezler. Büyük bir karamsarlık içinde

[...] camileri, medreseleriyle, imaretleri, saraylarıyla bütün bir medeniyetin, üç yüz elli milyon İslâm'a ait bir medeniyetin, bir mevcudiyetin istinadgâhı, Türk'ün, Osmanlı'nın güzelliklerin, büyüklüklerin payitahtı gidiyor... (Ahmet Hikmet, 1915: 33)

diyerek isyan ederler. Hatta Hüseyin Avni yerinden fırlayıp “yaşamak alçaklıktır” diye bağırarak revolverini eline alır ve intihara kalkışır. Mehmet Siyavuş, onu engelleyerek “hayır sanırım ki böyle bir odada olmak alçaklıktır” der. Ona göre, yapılabilecek en iyi iş, Çanakkale'ye gitmek ve ölünecekse vatan uğrunda ölmektir. İki arkadaş “talebenin askerlikleri devletçe tecil” edilmesine rağmen “gönüllü” olarak Çanakkale'ye savaşmaya giderler. Budapeşte'de rastladıkları bir gazetecinin sözleri ise hikâyenin mesajları arasındadır:

Çanakkale müdafaası yalnız hilafetin istikrârını değil, Almanya ve Avusturya Macaristan'ın da bekasını temin edecek ve Rusya'nın izmihlalini hazırlayacaktır. Ve tarih Türkiye'nin ehemmiyetini o zaman anlayacaktır (Ahmet Hikmet, 1915: 33).

Ahmet Hikmet, savaş sırasında Budapeşte'de yaşadıklarının, duyduklarının ve gördüklerinin etkisiyle, hikâyesini bulunduğu şehrin verdiği ilhamla kaleme almış olmalıdır. İki gencin sümbül kokusunda dahi vatanın bütün bir özetini yaşamaları, hissetmeleri ve gönüllü olarak askere yazılmaları vatan sevgisinin insanın içinde her türlü değerün üstünde yer ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Hikâyelerin Karşılaştırılması: Türk harp edebiyatı kapsamındaki eserlerde bazı ortak duygu ve düşüncelere rastlanır. Millî ve manevi değerlerin savunması söz konusu olduğunda en başta hamasetin ön plana çıkması kaçınılmazdır. Yiğitlik, kahramanlık, cesaret temaları geneldir. Bu bağlamda, türü ne olursa olsun, savaş konulu eserlerin hemen hepsinde vatan sevgisinden kaynaklanan cepheye gönüllü gitmeyi teşvik edici, askerliğin getirdiği kahramanlığı övücü, şehitliği yüceltici özellikler görülür. Cephedeki savaş sahneleri, cephe gerisinde eşini, oğlunu, babasını bekleyen sevgili-eş, anne-baba ve çocukların yaşadıklarıyla çeşitlenir. Böylece vatan ve millet savunmasında aile unsuru her zamankinden daha fazla önem ve değer kazanır. Bu genel çerçevenin, Çanakkale Savaşları için yazılan eserlerin içeriklerinde aynen tekrar edildiğini görmek mümkündür. Elbette, devre ve savunmaya bağlı yönlerden kendi içinde özelleşir.

Çanakkale Savaşları üzerine Ercüment Ekrem (Talu), Ömer Seyfettin ve Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) tarafından yazılan hikâyeler “Ahmet bin Hamud”, “Çanakkale'den Sonra” ve “Sümbül Kokusu” birbirlerinden bağımsız olarak kaleme alınmalarına rağmen, içlerinde bazı ortak duygu ve

düşünceler taşırlar. Her üç hikâyede de idealist, temiz yürekli kişiler anlatılır. Ahmet bin Hamud Afrikalı bir Müslümandır ve okuyucu onda din ve halife sevgisinin temsil edildiğini görür. “Çanakkale’den Sonra” hikâyesinin isimsiz kahramanı, siyasi yapının başarısızlıkları nedeniyle kaybettiği inanç ve ideallerini Çanakkale Zaferi ile yeniden kazanan kültürlü, entelektüel biridir. “Sümbül Kokusu”ndaki Hüseyin Arif ve Mehmet Siyavuş ise ülkelerinden çok uzakta olsalar da vatan sevgisiyle dolu idealist gençlerdir. Hikâyelerdeki bütün kişiler ıstırap içindedir. Ahmet bin Hamud, halifeye karşı savaştığını anladığında çılgına döner, intikamını aldıktan sonra intihar eder. Ömer Seyfettin’in bahsettiği, adı belirtilmeyen kahraman, ülkesinin ve milletin içinde bulunduğu kötü durumdan dolayı bütün inanç değerlerini yitirir ve sık sık intiharı düşünür. “Sümbül Kokusu”ndaki Hüseyin Arif de çaresizlikten intihara kalkışır. “Çanakkale’den Sonra”daki kahramanı intihar düşüncesinden uzaklaştırarak hayata yeniden bağlanmasını sağlayan Çanakkale muharebelerinde elde edilen zaferdir. Hüseyin Arif ise arkadaşı Mehmet Siyavuş’un savaşa gönüllü gitme fikri üzerine intihardan vazgeçer. Her üç kahramana da intiharı düşündüren din ve vatan sevgisidir. Bu değerler elden gittiğinde yaşamının da artık bir anlamı kalmayacağı mesajı her üç hikâyede de okuyucuya örtük bir biçimde iletilir. Çanakkale Savaşlarının seyrine bağlı olarak olumsuz havanın keskinleşmesi, Türk milleti için ölüm-kalım savaşı haline gelmesine sebep olur. Vatanın bağımsızlığı, milletin özgürlüğü olmadan yaşama fikri imkânsızdır. Bu da dönem insanında bir toplumsal çöküş psikozyu yaratmıştır.

Hikâyeler karşılaştırıldığında mekânın farklılaştığı görülür. “Ahmet bin Hamud”da önce Afrika’da Dahoma köyü, sonra Çanakkale cephesi, Çanakkale’den Sonra’da İstanbul, “Sümbül Kokusu”nda ise Budapeşte mekân olarak seçilmiştir. Sadece birinci hikâyenin bir kısmı cepheyi anlatırken diğer hikâyelerde cephe gerisi söz konusudur. Mekânlardaki çeşitlilik savaş dönemlerinde yaşanan her türlü ıstırap ve sıkıntının belli ve dar bir alanla sınırlı kalmayacağına, savaşa müdahil ne kadar millet varsa onların her bir ferdi etkileyeceğine işaret eder. Ayrıca savaş sadece cephede değil, cephe gerisinde de en katı haliyle hissedilmekte, hatta psikolojik ve sosyolojik yansımaları çok daha sarsıcı olabilmektedir.

Yapısal açıdan olay hikâyesi olarak nitelendirilebilecek hikâyelerin sonu belirgindir. Ahmet bin Hamud’un intihar etmesinden dolayı birinci hikâye karamsar, ikinci ve üçüncü hikâyeler ise iyimserdir. Özellikle Ömer Seyfettin’in “Çanakkale’den Sonra” hikâyesi, savaşın zaferle sonuçlanmasından dolayı adeta yeniden dünyaya geliş mutluluğunu yansıtır. Hayalleri süsleyen ne varsa gerçekleşmiştir. “Ahmet bin Hamud”da aldatılan insanlar için artık çok geçtir. “Sümbül Kokusu” sonu itibarıyla diğer iki hikâyeden farklıdır. Budapeşte’de bulunan iki Türk gencinin savaşa gönüllü

yazılma kararıyla sona erer. Hikâyedeki olay örgüsü açısından bu keskin bir bitiş değil, aksine bir başlangıçtır. İntihar etmek gibi pasif bir eylemden vazgeçip düşmanla vuruşarak mücadeleyi seçen bir düşünce hakimdir. “Çanakkale’den Sonra” hikâyesi içinde barındırdığı güçlü umut ve güzel günlerin geleceğine inanç yönünden diğerlerinden daha üstündür. Her üç yazar da vatan, millet, din savunmasını ölüm-kalım mücadelesi olarak görür ve okuru etkilemek adına farklı bakış açılarıyla eserlerini şekillendirir.

Sonuç

Tarihî ve toplumsal meselelerin edebiyata yansiyarak kurgu evreni içinde yeniden şekillenmeleri sayesinde olay ve olgular kalıcılığa kavuşur. Böylece bir yönüyle gerçeği diğer bir yönüyle hayali içinde barındıran kurgusal eserler, tarihin belgeye dayalı sınırlılığını ortadan kaldırarak insanî özü dile getirmede görev üstlenirler. Aydın sorumluluğuyla hareket eden şair ve yazarlar yaşadıkları dönemin siyasi, sosyal ve kültürel şartlarından ilham alarak eserler verirler. Onlar sayesinde roman, hikâye, şiir ve piyes gibi türler vasıtasıyla hayatın gerçeği edebiyatın dünyası içinde yer bulur. Bu anlamda, aradan yıllar geçse de devrin duygu, düşünce ve zihniyetini anlamada kolaylık sağlarlar. Edebî zeminde yaşamaya devam ederler.

Çanakkale Savaşları tarihî açıdan olduğu kadar, yazar ve şairlerimizin eserleri sayesinde Türk edebiyatında da vazgeçilmez bir önemi haizdir. Özellikle geleneksel ve millî edebiyat anlayışına sahip Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet ve Ercüment Ekrem gibi yazarlar Çanakkale zaferi öncesinde ve sonrasında çeşitli hikâyeler kaleme alarak savaş edebiyatına hizmet ettikleri gibi Türk tarihinin önemli dönüm noktalarından birinin edebî metinlerle kalıcılığını sağlamışlardır. Bu eserler yazıldıkları devrin okuru üzerinde olumlu ve yapıcı etkiler yaratarak iyimserlik aşlamışlardır. Nitekim *Yeni Mecmua* ve *Donanma* gibi mecmualar savaş edebiyatını desteklemek için şair ve yazarları teşvik etmişlerdir.

Ercüment Ekrem’in “Ahmet bin Hamud”, Ömer Seyfettin’in “Çanakkale’den Sonra” ve Ahmet Hikmet’in “Sümbül Kokusu” hikâyeleri, Çanakkale’de yaşananları sığağı sığağına ele alarak devrin nabzını tutmuşlar ve kurgunun imkânlarıyla zenginleşen bir gerçekliği geleceğe taşımışlardır. Söz konusu bütün eserler Çanakkale Savaşlarını tarihî, sosyolojik ve psikolojik açılardan ele alış biçimleri kadar edebî kıymet bakımından da dikkate değer olup Türk savaş edebiyatına önemli katkılar sağlamaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Ahmet Hikmet, "Sümbül Kokusu", *Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi)*, S. 5/18, Mart 1331 (1334), s. 31-32.
- ANAR, Turgay (2007), *Çanakkale Savaşı Hikâyeleri*, Selis Kitaplar, İstanbul.
- AYVAZOĞLU, Beşir (2014), "Edebi Heyet Çanakkale'de", *Türk Edebiyatı*, Yıl: 42, S. 492, s. 12.
- BAYUR, Yusuf Hikmet (1997) *Atatürk Hayatı Eserleri (Doğumundan Samsun'a Çıkışına Kadar)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- CEYHAN, Nesime (2007), *I. Dünya Savaşı Hikâyeleri*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2007.
- [ÇAVLI], Emin Âîf, "Çanakkale'ye Düşman Donanmasının Saldırıları", *Yeni Mecmua (Çanakkale Özel Sayısı)*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006.
- DEMİRYÜREK, Meral, "Savaştan Doğan Bir Tip: Harp Zengini", *Turkish Studies*, Volume 10/16 (2015), s. 493-508.
- DOĞAN, Abide- ERGÜN, Nurtaç, "Balkan Savaşları'nın Türk Hikâyesine Yanışması", *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, S. 38 (2015), s. 53-73.
- [KESTELLİ], Raif Necdet (1922), *Hayat-ı Edebiyye*, Orhaniye Matbaası, İstanbul.
- KÖROĞLU, Erol (2004), *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- MAT, Celal (2007), *Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri*, Akçağ, Ankara.
- Ömer Seyfettin, "Çanakkale'den Sonra", *Yeni Mecmua*, 16 Ağustos 1917, S. 6, s. 119-120.
- Recaizâde Ercüment Ekrem "Ahmet bin Hamud", *Donanma*, 16 Temmuz 1331 / 1915, S. 106, s. 888-890.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, Ahmet Hikmet Müftüoğlu Hayatı ve Sanatı (www.journals.istanbul.edu.tr/iuturkiyat/article/download/.../pdf) (Erişim tarihi: 7. 11. 2014)
- Türk Havacılık Tarihi II (1914-1916) (1951)*, 2. Kitap 1. Cilt, Uçuş Okulları Basımevi, Eskişehir.
- Uryanizâde Ali Vahid (1333-1334), *Çanakkale Cephesi'nde Duyup Düşündüklerim*, Necm-i İstikbal Matbaası, Darü'l-hilafetü'l-aliyye.
- ÜLGEN, Erol, "Çanakkale Zaferi'nin Türk Edebiyatındaki Yankıları", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 207 (2013), s. 345-356.
- Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı* (2006), (Haz. ALBAYRAK, Muzaffer-ÖZYURT, Ayhan), Yeditepe Yayınları, İstanbul.